

קבצי הערות התמימים ואנ"ש בלקו"ש חלק ט"ז שיחה ב' לפרשת שמות

קובץ הערות התמימים ואנ"ש 770 גליון צ (תשל"ח)

ב. בליקוט לפ' שמות תשל"ח בהע' 9 מקשה עמ"ש הראגאטשאוועו שיוכבד לא הצילה את משה ע"י הכנסת התיבה ליאור, מאחר והיאור הי' ע"ז ואסור להשתמש בע"ז אפי' לצורך הצלה. ומקשה מהדין (טושו"ע יו"ד סוס"י קנז) של "מי שנתחייב במיתה מותר לברוח לבית ע"ז ולהציל א"ע". ומתרץ ש"אולי ס"ל כהדיעות שאסור - או שהוא בדוגמת שעת הגזירה שאסור".

ולא הבנתי הקושיא מעיקרא, שהרי הרא"ש (שהוא מרא דשמעתא ד"מותר לברוח") כתב טעם הדבר משום דבית ע"ז איך עצמו נעבד ואינו ע"ז - משא"כ היאור הוא ע"ז עצמה. וגם לפי הטעם הראשון של הרא"ש (המובא בט"ז שם) אינו כ"כ פשוט להתיר בנדו"ד, ובכל אופן לכאו' פשיטא טפי לתרץ ע"פ טעם הנ"ל של הרא"ש מאשר ב' התירוצים הנ"ל. וצ"ע.

קובץ הערות וביאורים אהלי תורה גליון עג (תשמ"א)

ב. בגליון ו' מביא הת' א.י. מאנגעל השיחה בלקו"ש חט"ז
שמות (ב), דלכתחילה שמה יוכבד התיבה על שפת היאור,
ומקשה דלכאורה מה היתה הפעולה שבזה, הרי יודעת שסוף כל
סוף יבוא ליאור גופא וראי' על זה שהרי עשתה התיבה מן
גמא וזפת וכו'?

ולכאורה יכולים לתרץ דבריו מהמשך השיחה שם וז"ל:
איז עס מסביר דער ראגאטשאווער וויבאלד אז הם היו עובדים
לנילוס האט יוכבד ניט געטארט מציל זיין משה'ן דורך
אריינלייגען די תיבה אין דעם יאור (דער דיין איז אז מ'טאר
זיך ניט באנוצען מיט ע"ז אפי' צוליב הצלה) אוך דערפאר
ותשם בסוף על שפת היאור אבער נאכדעם ווי ותרד בת פרעה
לרחוץ על היאור וואס מיינט שירדה לרחוץ מגלולי בית אבי'
האט זי דערמיט מבטל געווען די ע"ז ושוב ראתה התיבה בתוך
היאור, ע"כ.

והביאור בזה דלכתחלה שמה יוכבד התיבה בשפת היאור,
ומכיון שאסור להשתמש בע"ז ידעה שלא יניח הקב"ה שההצלה
של הצדיק משה יהי' ע"י ע"ז וא"כ אין חילוק מה שהנילוס
עולה.

ועוד, שהסכנה בבית הי' יותר גדול משפת היאור, דבבית
באו המצרים לחפש, בשעה שחזר עמרם ליוכבד, והיו מוצאים
אותו, ובשפת היאור לאו דוקא שיהי' היזק, דיכול להיות שלא
יבא בתוך היאור, ואפילו אם תבא הרי התיבה הי' מחמר וזפת.

ולפיכך עשתה תיבה מן גמא וחמר וזפת, דאע"פ דלאו
דוקא שהתיבה תבא לתוך היאור, כנ"ל: א) שיכול להיות שיבא

אדם לרחוץ ביאור ויתבטל הע"ז ואז יבא התיבה לתוך היאור
(כמובא בפירוש הראגאטשאווער בשיחה). ב) מצד הטבע יכולה
התיבה לבוא בתוך היאור. ומשו"ז עשתה יוכבד כל מה שביכלתה
שלא יארע למשה שום הזיק ח"ו.

גדלי' שם-טוב

ב. בלקו"ש חט"ז פ' שמות (ב' ע' 13) מובא בזה"ל: "איז עס מסביר דער ראגאטשאווער: וויבאלד אז "הם היו עובדים לנילוס האט יוכבד ניט געטארט מציל זיין משה'ן דורך אריינלייגן די תיבה אין דעם יאור. (ווי דער דין, אז מיטאר זיך ניט באנוצן מיט ע"ז אפי' צוליב הצלה) - און דערפאר "ותשם בסוף על שפת היאור", אבער נאכדעם ווי "ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור", וואס מיינט "שירדה לרחוץ מ' לולי אבי'" האט זי דערמיט מבטל געווען די ע"ז, "ושוב באתה התבה בתוך היאור". עכ"ל. (תרגום: מסביר הרוגטשובי: מכיון ש"הם היו עובדים לנילוס" לכך יוכבד לא יכלה להציל את משה ע"י הכנסת התיבה ביאור (כפי הדין, שאסור להשתמש עם ע"ז אפי' בשביל הצלה) - ולכן "ותשם בסוף על שפת היאור"; אבל לאחר ש"ותרד בת פרעה לרחוץ על היאור", שהכוונה "שירדה לרחוץ מקלולי אבי'", שע"ז נתבטלה הע"ז "ושוב באתה התבה בתוך היאור").

ולכאו' צלה"ב דהנה על הפס' "ולקחת ממימי היאור" (שמות ד, ט.) פירש רש"י: "רמז להם שבמכה ראשונה נפרע מאלקותם (פירוש כשהקב"ה נפרע מן האומות נפרע מאלקותם תחלה שהיו עובדים לנילוס המחי' אותם והפכם לדם. ברש"י ישן) "עכ"ל. וכן פי' עה"פ ונהפכו לדם (ז, יז.) "לפי שאין גשמים יורדים במצרים ונילוס עולה ומשקה את הארץ ומצרים עובדים לנילוס לפיכך הלקה את יראתם ואח"כ הלקה אותם" עכ"ל.

הרי שבשעת מכת הדם הי' עדיין היאור אלקותם של המצרים ולכאו' איך יתאים עם מ"ש בהשיחה שהע"ז נתבטלה?

וי"ל שהע"ז-נתבטלה רק באותה השעה אך באמת לאחמ"כ עבדוהו שוב וחזר להיות ע"ז.

הת' אברהם יעקב ויסוצקי

חלות וביטול דין ע"ז בנילוס

הת' מנחם טובי' שי' גריזמן
הת' נפתלי צבי שי' הרצל
תלמידים בישיבה

א. בלקו"ש חט"ז פרשת שמות מביא הרבי פי' עה"פ "ותשם בסוף על שפת היאור"¹ דמתרגם האונקלוס על כף נהרא דהיינו שהניחה את התיבה על חוף הנהר ולא בתוכו. ולכאורה מהמשך הפסוקים משמע שהניחה את תיבתו בתוך הנילוס ממש דכתיב "ותקרא שמו משה כי מן המים משיתיהו"² עונה ע"ז הרגש³ היות והמצרים עבדו לנילוס וחל על הנילוס גדר ע"ז ועפ"י דין אסור^{3*} להנות מע"ז ואפי' בענין של פקו"נ ולכן הניחה אותו על החוף ולאחמ"כ דכתיב "ותרד בת פרעה לרחוץ"⁴ (מפ' הרגש') לרחוץ מגילולי אביה דהיינו עי"ז שהתגיירה בטלה את הנילוס מגדר ע"ז ולאחמ"כ באה התיבה אל תוך הנהר.

ב. ועל כך מתקשה הרג' איך יכול לחול על הנילוס גדר ע"ז, דהרי ממש"כ ברמב"ם⁵ "דכל שאין בו תפיסת יד אדם (דהיינו כל מחובר) ולא עשהו אדם (אלא נכרא ביד שמים) והמעיינות הנובעים לרבים" הרי אלו מותרים בהנאה ובנילוס שלשת כללים אלו חסרו. ועונה ע"ז הרג' עפי' מש"נ בפ"י רש"י עה"פ " ...ועל יאוריהם... " - הם בריכות נגרים העשויות בידי אדם... דלפי"ז מוכן בפשטות דיש בנילוס את שלשת הענינים דע"ז שחפרו עד לשדותים וזכו מן ההפקר וממילא הנילוס הי"ה של יחיד, וישנו מעשה אדם וכשישנו מעשה אין צורך גם בתלוש

¹ שמות ב', ג'.

² שם, י'.

³ שם, עה"ת עה"פ.

^{3*} פסחים כ"ה ע"א, רמב"ם הלכות יסוה"ת פ"ה הל' ו'-ד', טושו"ע יו"ד סקנ"ה.

⁴ שם, ה'.

⁵ הלכות עכו"ם פרק י', ה"א.

(ככהמת ע"ז, ועץ אשירה). דכשמלכתחילה עושים מעשה בחפץ חל עליו ע"ז אע"פ שהוא מחובר.

ג. ונראה דכ"ז מתאים לשיטת הרמב"ם שסובר¹ דע"י שעושים מעשה בע"ז "כנטל בידיו מן הגל והשתחוה לה אסרה" דע"י זוכה מן ההפקר, וחל ע"ז גדר יחיד. אבל לשיטת הראב"ד שמחשיב מקרה זה כמים דרבים איך יכול לחול על הנילוס גדר ע"ז. או"ל עפ"י הידוע שיוסף קנה את כל אדמת מצרים לפרעה² וכדיוק לשון רש"י² קנויה לו א"כ הנילוס היה כמע"י יחיד (השייך לפרעה) ואע"פ שיש לנילוס גדר מחובר מ"מ מאחר שנעשה בנילוס מעשה ע"ז (כנ"ל תי' הרג') נאסר הנילוס וחל עליו דין ע"ז.

(ואין לאמר שהמעשה בנילוס היה דכאשר פרעה קרב לנילוס היה הנילוס עולה ומשקה³ (שזה הסיבא של המצרים לעבוד את הנילוס מפני שהיה עולה ומשקה את שדותיהם) וידוע דגרמא באיסורין מיחל על החפץ את האיסור מפני דלפי"ז יוצא דברכת יעקב לפרה היא זאת שגרמה את האיסור בנילוס, ולא נהירא.)

ואולי עוד י"ל עפ"י דיוק ברמב"ם⁴ ממש"כ "מים שעקרן הגל והשתחוה להם לא אסרן" ומוכן בפשטות וכפי שמפרשי הרמב"ם⁵ הבינו דהלכה זו דנה במים השייכים לרבים והחסרון במים האלו שעדיין לא זכה בהן מן ההפקר (ועדין יש במים האלו גדר הפקר) וכפי שמובן מהמשך ההלכה דכאשר נטלן בידו והשתחוה להן (ה"ה זוכה מן ההפקר) ונאסרין, ומוכח דכאשר המים הם של יחיד כאשר המים נעקרין מן הגל (דשהמים נתלשין⁶) חל עליהם גדר ע"ז ויש לדון האם הגל אינו בגדר מעשה וכוונת הרמב"ם בה"א שצריכים את השלשת הענינים הם לאו דווקא אלא דכאשר המים הם של יחיד מספיק או תלישה או מעשה שאחד מוריד את החסרון של השני או שהגל בגדר מעשה ובמילא צריכים את שלשת הענינים) וא"כ ה"ה לענינינו בנילוס (הקנוי לפרעה) דכאשר פרעה השתחוה לגל ע"י אסרהו. עד שבאה בת פרעה לרחוץ מגילולי אביה כפי הרג' דהיינו שהתגיירה וע"י בטלה את הנילוס

¹ שם.

² (בראשית מ"ז, כ. ועיין תוס' ע"ז נ"ט.

³ שם עה"פ ועיין, פי' עיקר שם.

⁴ שם, מז, י'. ראה רש"י עה"פ.

⁵ שם, ה"ז.

⁶ (ראב"ד כסף משנה מגדל עז.

עיין מס' ע"ז דף מ"ז.

מע"ז. (ודין זה דבת פרעה יכולה לבטל להבא, דהיינו גוי יכול לבטל ע"ז של אחר מובא ברמב"ם ורק בתנאי שהביטול לא יהא מתוך כעס אלא כגון כאן שהיא בטלה ע"ז בישוב הדעת לרחוץ מגילולי אביה.)

ד. ולכאורה קשה איך יכלה בת פרעה יכולה לבטל את הנילוס מע"ז והרי טבילתה היתה טבילת גירות כנ"ל, ועפ"י מש"נ ברמב"ם דישראל אינו יכול לבטל כלל ע"ז, מוכח דבת פרעה לאחרי גירותה אינה יכולה לבטל ע"ז.

ולכך צ"ל דביטול הע"ז מהנילוס ע"י בת פרעה לא היתה ע"י עצם התגירותה אלא ע"י כוונתה להתגיר ולכן אפי' קודם התגירותה כאשר עשתה פעולה להתגירותה עפ"י קודם לכן ביטלה את הע"ז. ואע"פ דכל הביטול חל רק כאשר הביטול הוא בישוב הדעת שזה מורה שאין דעתה לחזור. והרי במצרים כן חזרו לעבוד את הנילוס ז"א שהרי כל הביטול דע"ז הוא רק כאשר הע"ז לא יחזור להיות ע"ז ובמצרים הרי המצרים כן חזרו לעבוד את הנילוס. ולכן אולי עפענ"ד דכוונת הרמב"ם לא שחפצא דע"ז לא יחזור להיות ע"ז, אלא כאשר באה בת פרעה שהיא כעת רוצה לבטל מצידה את הנילוס מע"ז ואין דעתה לחזור בוודאי אע"פ ששאר המצריים ימשיכו לעבוד את הנילוס בתור ע"ז הרי היא יכולה לבטל את הנילוס מע"ז, וצ"ל שכל רגע שהיא עושה פעולת התגירות היא מבטלת אותם ולכן אף שכעת (כשמבטלת) יכול להיות שישנם מצרים העובדים לנילוס הרי היא כל רגע שעושה פעולת ביטול היא מבטלת אותם. ועפ"י יוכן הרגא' יותר שהרי מוכח מרש"ל¹ לגבי מכת גם שהיתה המכה הראשונה כדי להפרע מהע"ז שלהם וא"כ איך אמר הרג' שהתבטל. אלא צ"ל כדכנ"ל שאנו מסתכלים על המבטל (שזאת היתה בת פרעה) שדעתה שלא לחזור ולעבוד את הנילוס.

ולהעיר דע"פ הערת² כ"ק אדמו"ר מה"מ משמע עפ"י אופן אחד דהמדרש פליג על האונקלוס וס"ל שמלכתחילה יוכבד הניחה את תיבת משה בתוך הנילוס ולא על שפתו.

ולכאורה הרי זה פלוגתא במציאות היכן הניחה יוכבד את התיבה.

אך אולי י"ל דלכו"ע הניחה את התיבה במקום כזה בזמן שפל שלפעמים במקום זה ישנה גיאיות. ובזה חולקים המדרש והתרגום אונקלוס. דלמדרש מכיון שבמקום זה בד"כ ה"ה מקום טבעי לנילוס אדמת הנילוס הופכת לגדר ע"ז ונחשב כבתוך הנילוס ממש ככל גדריו

¹ (שמות ז, י"ז.

² (הערה 17.

(וס"ל כמ"ד דמותר לאחד שנתחייב מיתה להציל א"ע עיי' ע"ז). משא"כ האונקלוס ס"ל דרק עצם המים נאסרים ואדמת הנילוס אינה הופכת לגדר ע"ז, וכשהניחו את תיבת משה במקום זה נחשב כשפת הנילוס ולא בתוכו.

(ולהעיר דאולי כ"ז ס"ל לאופן הראשון בהערה אבל אולי מפני שדוּתך לאמר כן הביא בהערה אופן שני שלדעת שניהם יוכבד הניחה את תיבת משה על שפת הנילוס ולא בתוכו.)

ביטול גזירת פרעה ברוחניות

הת' ישראל גולדברג תלמיד בישיבה

א. ברשימות חוברת כ"ז (שי"ל לפרשת וארא), מסביר הרבי בענין מכת ברד, ש"במצרים שכל ענין דקדושה הי' שם במיצר . . הי' מקום לטעות, עד שאמרו . . לי יאורי, היינו . . איני צריך לעליונים כי יש לי יאורי מספיק כל צרכי . . וזהו ענין הברד, שהראו להם שהכל תלוי בעליונים". והרבי ממשיך להלן, "אבל ע"י עשיתיני וא"צ לעליונים, בא לאחד משני פנים: קרירות בתכלית שאין השני נוגע לו כלל, חמימות בתכלית שקוע רק בעניני עצמו ואין מקום לזולתו. שזהו ענין ברד זה שהי' דוקא קרח וגם אש".

בהשקפה ראשונה נראה, לכאורה, שזה שברד הוא קרח ואש, הקרח שהו"ע הקרירות בא לקרר החמימות לעניני קליפה, והאש שהו"ע החמימות בא לחמם הקרירות של עניני קליפה.

ולכאורה צ"ב, שבלקו"ש ח"א בפרשת וארא, מסביר הרבי ענינם של מכות דם וצפרדע, ומבאר שבכללות, קליפה ענינו קרירות לעניני קדושה ואלקות, לכן הביא הקב"ה מכת דם שענינו חמימות וחיות, שבכללות זהו ענין הקדשה ווארימקייט און לעבעדיקייט, בכדי לחמם את הקרירות של מי נילוס, שמים ענינו קרירות. ומכיון שבקליפה יש ג"כ חמימות (כנ"ל ברשימות) לעניני קליפה - בעצמם, לכן הביא הקב"ה מכת צפרדע, וכמ"ש ושרץ היאור צפרדעים, שבאים מהמים, ובקדושה יש ג"כ ענין המים - הקרירות לעניני קליפה, וכמ"ש "למטר השמים תשתה מים", והוא בא לקרר החמימות לעניני קליפה. ולכאורה נראה שהביאור הזה, והביאור הנ"ל ברשימות הם אותו ביאור, וא"כ למה הוצרכו למכת ברד, אם כבר נפעל הענין? ובפרט לפי קושיית הרבי ברשימות, למה היה צריך להיות נס בתוך נס?

ב. ותירץ לי חכם אחד, שהם ב' ביאורים שונים: אצל מכות דם וצפרדע, המכות היו ענינים של קדושה, והם פעלו לשנות המציאות שהתנגד לזה - של קליפה. משא"כ במכת ברד, הרבי מסביר שהמצריים חשבו שכל פרנסתם באה מהנילוס - מהמטה, ור"ל אין שום השגחה עליונה. לכן בתחילה הביא הקב"ה רק מטר - שהו"ע של קדושה, וכנ"ל כמ"ש "למטר השמים תשתה מים", ללמד אותם שההשפעה באה מהשמים - יש השגחה העליונה. ואח"כ (שזה עדיין

לא עזר), המטר הזה נהפך לברד - שהוא קרח ואש, וכמ"ש "ואש מתלקחת בתוך הברד", וכמו שהרבי מסביר כאן שזהו הבעיא של המצריים, וכנ"ל שיש ב' אופנים ב"ואני עשיתיני", (א) קרירות בתכלית שאין השני נוגע לו כלל. (ב) חמימות בתכלית שקוע רק בעניני עצמו ואין מקום לזולתו. וזהו הדיוק "ואש מתלקחת בתוך הברד", שהתוך ו"הפנימיות" של הברד הוא האש, דהיינו שסיבתה של הקרירות לזולתו, הוא החמימות ואהבה לעצמו. ונמצא שהמכה היה בדוגמת הבעיא שלהם, בשניהם, התוך והפנימיות הוא האש והחמימות. משא"כ במכות דם וצפרדע היו מצד הקדושה, והם פעלו לשנות המציאות שהתנגד לזה.

רק שצ"ע בכללות הענינים, דלכאורה נאע"פ שבלקו"ש מדובה אודות הקרירות וחמימות לגבי עניני קדושה וקליפה, וברשימות מדובר אודות בין איש אחד לשני וכו', אבל מ"מ מלקו"ש משמע שעיקר הבעיא בקליפות הוא קרירות לעניני קדושה, ואח"ז החמימות דקליפות עצמם, ומרשימות משמע שפנימיות הבעיא הוא חמימות - אהבת עצמו, וכתוצאה מזה יש הקרירות לזולתו?

ג. ואין להקשות מלקו"ש חט"ז פרשת שמות שיחה ב', ששם מסביר הרבי, מה היה התוכן של הגזירה של "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו"? ומסביר ע"ד הנ"ל, שהם חשבו שפרנסתם באה רק מהנילוס וכו'. ולכן רצה שיזרקו ר"ל את היהודים בהנילוס - "היאורה תשליכוהו", שר"ל גם היהודים יחשבו שכל שפעם באה מהנילוס; שהם גם מוגדרים בגדרי הטבע והנהגתה, ובכדי לבטל את הגזירה הזאת, הוצרכו לשים משה רבינו (כשהיה תינוק) בתוך הנילוס. כי משה ענינו רעיא מהימנא, שבמקום שאין רואים אלקות במוחש, הוא מביא את האמונה בפנימיות - במעשה בפועל - שהאמונה תפעול על ההנהגה הרגילה שלו. וכמו שרואים לגבי יתרו, שיתרו היה כומר לע"ז, עד כדי כך, שלא הניח ע"ז שלא עבדה, ואפילו בו פעל משה "לאקרבא לקדושה", שקירב אותו לקדושה. וממילא, עי"ז שמשה - מושיען של ישראל נולד ונזרק בהנילוס, תוך הע"ז וה"אפלייג" של המצריים, שאין ר"ל שום השגחה עליונה, עי"ז ביטלו את הגזירה, ומאז והלאה אי אפשר להשפיע על כלל ישראל את דיעותיהם הכוזבות.

ולכאורה, אם הפעולה הנ"ל פעל ביטול הגזירה, למה הוצרכו למכות דם וצפרדע, וכ"ש למכת ברד, הרי כבר נפעל הענין? והביאור הוא לכאורה בפשטות. שביטול הגזירה דהיאורה תשליכוהו. היה רק

לגבי ישראל בכדי שלא יוכלו ח"ו להשפיע על בני ישראל. אבל מכוח דם צפרדע וברד, וכנ"ל, היו בכדי לשבור הדיעה הזאת, כמו שהיא אצל המצריים.

קובץ שערי התמימים - כה

איסור ע"ז בנילוס

הת' אהרון הלל הלוי שי' לעויטין

תלמיד בישיבה

בלקו"ש חט"ז פ' שמות שיחה ב', מביא כ"ק אדמו"ר את ביאור הרוגוצ'ובי שיוכבד לא רצתה להציל את משה ע"י הנחת התיבה בתוך היאור מפני ש"הם היו עובדים לנילוס" - בהתאם להלכה שאסור להשתמש בע"ז אפילו לצורך הצלה, ולכן "ותשם בסוף על שפת היאור". ורק כאשר ירדה בת פרעה "לרחוץ על היאור", היינו "שירדה לרחוץ מגילולי אביה" ועי"ז ביטלה את הע"ז שהיתה ביאור אזי "ושוב באתה התיבה בתוך היאור".

ולכאורה אינו מובן, שהרי מובא ביו"ד (הל' עכו"ם סי' קמ"ה): "שכל שאין בו תפיסת יד אדם ולא עשהו אדם, אע"פ שנעבד בו ע"ז, הרי מותר בהנאה, וכן הנהרות והמעיינות של רבים וכו'". עיי"ש.

ונראה לתרץ, דחילוק פשוט הוא בין נהרות ומעיינות לבין יאורים ואגמים. דנהרות ומעיינות אינם מעשה ידי אדם, משא"כ יאורים ה"ה נחפרים על ידי מעשה האדם. וכמ"ש ברש"י עה"פ (שמות ז, יט): "יאוריהם - הם בריכות נגרים העשויים בידי האדם, משפת הנהר לשדות, ונילוס מימיו מתברכין ועולה דרך היאורים ומשקה השדות".

וכיון שיוכבד הניחה את משה "בסוף על שפת היאור", היינו שהניחה אותו באגם ע"י היאור ולא ע"י הנהר, נמצא שהיה במקום שהוא מעשה ידי אדם, וכיון שהנילוס היה עבודה זרה של המצריים, הנה חלות הע"ז היה גם על היאורים והאגמים שקיבלו מימיהן ממנו, ומימיהן אסורין בהנאה. ופשוט.